

К ГЛАВЕ «ВАЕРА»

פרשת וירא. ПОЧЕМУ ДОБРОСЕРДЕЧИЕ – ЕВРЕЙСКАЯ ЧЕРТА? ПОЧЕМУ ПРОЯВЛЕНИЕ ДОБРОТЫ – ДУХОВНЫЙ АКТ?

Сфат Эмет говорит, что Авраам-монотеист (см. предыдущую недельную главу) был даром Всевышнего всему миру. Но милосердный Авраам был особым даром еврейскому народу¹. Очевидно, что милосердие Авраама имело основанием духовные причины, а не было просто проявлением душевной щедрости, когда человек заботится о другом, потому что он добр по природе и потому что самоотдача доставляет ему удовольствие. Качество хесед настолько возвысило Авраама, что само его имя стало אברהם, что означает אב רם, высокодуховный отец еврейского народа². Акета, жертвоприношение Ицхака, должно было доказать, что хесед Авраама – не просто естественная его особенность, что он совершает благие дела не просто потому, что ему так нравится³. Как сказал Виленский гаон, Авраам довел эту сторону своей личности до совершенства, выполняя в акете полностью противоположное хеседу действие⁴ и показав этим, что его хесед также мотивирован желанием творить волю Б-га.

Наша глава начинается пророческим разговором Авраама-авину со Всевышним:

בראשית יח א: וירא אליו ד' באלוני ממרא

Этот пророческий разговор, отличавшийся большей четкостью и большей приближенностью к Всевышнему, чем все, что Авраам испытывал когда-либо прежде⁵, состоялся при свете дня, не в уединении и без интенсивной

¹ שפת אמת שנת תר"ם ד"ה וירא אליו: ... כל השנים שעברו עליו קודם המילה היה לקיום הבריהא. ועתה התחיל להיות הנהגה מיוחדת בעבור בני ישראל

² מהר"ל, נתיב גמילות חסדים, פ"א: כי גמילות חסד מדת אברהם שנקרא אב רם שהיה מתעלה ומתרומם בשביל מדה זאת, ועוד כי בעל גמילות חסדים משפיע לאחר וכל משפיע לאחר הוא מתרומם.

³ סנהדרין פט ע"ב: ויהי אחר הדברים האלה והאלקים נסה את אברהם (אחר מאי) [מאי אחר] אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא אחר דבריו של שטן דכתיב ויגדל הילד ויגמל וגוי אמר שטן לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם זקן זה חננתו למאה שנה פרי בטן מכל סעודה שעשה לא היה לו תור אחד או גוזל אחד להקריב לפניך אמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו אם אני אומר לו זבח את בנך לפני מיד זובחו מיד

⁴ גר"א ברכות לג ע"ב ד"ה וחד אמר: לפי שבשני מדות הללו נשים האדם בתכלית ... וז"ש בעקידה עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה וקשה מאי לשון עתה ידעתי והלא הוא היה צדיק גם מקודם לכן. אבל לפי מ"ש א"ש לפי שקודם לכן לא היה אלא רחמן מאד שהיה מכניס אורחים וגומל חסדים אבל המדה של אכזריות עדיין לא היה ניכר בו והיו אומרים שאברהם איננו צדיק גמור אבל בעקידה שעשה מדת אכזריות ג"כ עתה נשלם וניכר שהוא צדיק גמור

⁵ רב שמחה בונים, קול שמחה א. וירא אליו ה' וכו' (י"ח א). ולעיל נאמר וירא ה' אל אברם. נראה, כי קודם עד שלא מל עצמו לא נתראה הנראה עד שנתראה, והיה העתקה והתראות מצד הנראה. ואחר שמל עצמו, תיכף נתראה הנראה. וזהו אליו, כי התראות היו על ידו. והבן ושם ב: כשמל עצמו וסר המסך המבדיל מאברהם, היה הקב"ה יכול לגלות אליו באספקלריא המאירה בלי התלבשות.

предварительной медитации, которых обычно требует пророчество⁶. Авраам находился вдали от построенного им жертвенника, он страдал от боли, день был очень жаркий, он сидел совершенно обессиленный – обстоятельства, отнюдь не способствующие пророчеству⁷. Но теперь, после брит-милы, Авраам-авину достаивается пророчества даже в таких неблагоприятных условиях⁸.

ЕВРЕЙСКОЕ САМООПРЕДЕЛЕНИЕ РАСШИРЯЕТ СФЕРЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ

Брит-мила являлась заключением союза, завета, между Авраамом и Всевышним⁹. По самой своей сути этот союз отделял Авраама от всех других народов мира, ставил его в исключительное положение. Решение двигаться дальше в таком специфическом состоянии было очень трудным для Авраама-авину¹⁰, так как, обособив его от остального мира, акт обрезания вступил в противоречие с главным содержанием жизни Авраама, с тем, над чем он работал до сих пор¹¹. Вся жизнь Авраама-авину была посвящена сближению с людьми, а теперь он стоял в одиночестве: он, Авраам-а-иври, со своим особым заветом – с одной стороны, а весь остальной мир – с другой стороны¹².

Последующие события показали, что новая реальность совсем не такова, как он ожидал. После обрезания Авраам обнаружил, что еще больше вовлечен в дела мира, чем прежде. Он был немедленно поставлен перед необходимостью ухаживать за тремя путниками-идолопоклонниками, потом ему пришлось просить Всевышнего пощадить насквозь зараженный идолопоклонством Сдом¹³. Он увидел, что больше, чем когда-либо, занят судьбами как человечества, так и отдельного человека¹⁴.

⁶מלבי"ם

⁷מלבי"ם שם. וכתב שכחום היום היינו שלא היה במנוחת הנדרש (הנפש?) הדרוש לנבואה. רוב מפרשים הולכים בקו הזה ודלא כהרשב"ם שאומר שרק היה פה גילוי מלאכים ולא כהרמב"ם במורה נבוכים (ח"ב פי מב, מובא ברמב"ן) שאומר שכל זה (כולל בקור המלאכים) היה בחלום. ועיין בהגות לפרשיות התורה עמ' 57 בסוף שמבאר את שיטת הרמב"ם ע"פ האברבנאל והעקדה

⁸הרמב"ן כותב שגילוי זה היה בשכר המסירת נפש של המילה וכך משמע ג"כ מהמדרש מ"ר ד: רבי יצחק פתח מזבח אדמה תעשה לי וגו'. אי"ר יצחק מה אם זה שבנה מזבח לשמי הריני נגלה עליו ומברכו, אברהם שמל עצמו לשמי על אחת כמה וכמה ע"כ. ולדעת רש"י בשם חז"ל לבקר חולים היה בא. ואפשר שכולם לאותו דבר מתכוונים. אמנם האברבנאל הבין ששני דעות יש כאן. והספורנו כתב שגילוי זה לשם כריתות ברית היתה

⁹וכמו שכותב הספר העיקרים והמהר"ל, שכל ברית צריך שני צדדים לכרות אחד אם השני.

¹⁰עיין בשפתי חכמים ריש פרשתינו אות ג

¹¹קול אליהו ריש פרשת וירא: אברהם אבינו היה כל השתדלותו להכניס גרים תחת כנפי השכינה שלא על מנת לקבל פרס ... ואמנם עכשיו ... נתיירא אאע"ה שמא על ידי [המילה] לא ימשכו אחריו הבאים להתייר ונוח היה לו להפסיד משכרו הטוב ורק לקבץ מאמינים בעולם וגו'

¹²Хотя он предполагал именно это, реальный результат оказался противоположным. Мидраш говорит, что потом люди стекались к нему в еще больших количествах:

מדרש רבה וירא ב: אחר שמלתי עצמי הרבה גרים באו להדבק בזאת הברית

¹³בראשית יח: ב – לג

¹⁴מלבי"ם

Рав Ш.-Р. Гирш (א: י"ב): [Евреев ложно обвиняют в том, что] этот знак деления предполагает следствием лишение их всех космополитических чувств и мыслей, переживаемых человечеством в

Теперь Авраам вкушает плоды своих новых, особых, «союзнических» отношений с Всевышним – у него происходит частная беседа с Б-гом¹⁵. Он усовершенствовал свое тело, удалив оболочку, которая на иврите называется орла, и стал человеком-храмом, безупречным сосудом, способным вместить Шехину, Присутствие Всевышнего¹⁶. В середине пророческой беседы Авраам оказывается перед выбором. У входа в его шатер появляются три путника-идолопоклонника, и Авраам находит необходимым прервать свой необыкновенный, пророческий разговор¹⁷ – величайшую радость на земле, какую только можно себе представить¹⁸ – чтобы заняться посетителями. Но разве это не хилуль Ашем – пренебречь Всевышним, когда Он разговаривает с тобой?¹⁹ И тем не менее Авраам-авину поступает именно так, дав этим человечеству урок непреходящего значения:

גדולה הכנסת אורחים מקבלת פני שכינה²⁰

Смысл этого урока – **выполнение мицвы является действием более высокого уровня духовности, чем личное общение с Всевышним²¹**. Такое общение является подарком и, следовательно, не становится частью личности, тогда как выполнение мицвы является духовным приобретением, усвоением качеств, в которых мы подражаем Б-гу²². **«Это не абстрактное созерцание, а живая, исполненная веры активная жизнь, которая приближает нас к Б-гу»²³**. Особое значение имеет тот факт, что для того, чтобы дать нам этот урок, были выбраны дела хеседа.

целом... Потомки Авраама, живущие в обособленности обрезания, должны быть самыми гуманными из смертных.

¹⁵ בראשית יח א: וירא אליו ד' באלוני ממרא

¹⁶ שם משמואל ריש הפרשה

¹⁷ На самом деле, говорит Мальбим, это не было окончательным прекращением разговора: מלבי"ם יח ג: ויאמר אדוני: שם זה קודש שאמר זה אל השכינה וכן מה שכתוב וישתחו ארצה היה אל השכינה ... וכשרץ לקראתם לא סר מראות ד' מעליו, ובקש שלא יעבור ממנו עד יקיים מצוות הכנסת אורחים ... והיה מדרך השלמים הדבקים אל ד' שגם בדברם אל אנשים ואל מלכי הארץ היה עקר דבורם אל ד', ודברו דבור כעל שתי פנים

¹⁸ חכמה ומוסר ח"א מאמר קנה: והנה אברהם אבינו עליו השלום זכה לעונג הנפלא הזה בחיים

¹⁹ מכתב מאליהו ח"ב דף 180: והוא דבר מתמיה, כי על כל פנים נראה ח"ו כחילול ד' להניח להקדוש ברוך הוא לחכות כביכול באמצע השראת השכינה

²⁰ שבת דף קכז ע"א: אמר רב יהודה אמר רב, גדולה הכנסת אורחים מקבלת פני שכינה דכתיב ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר (היינו שדבר לד' ולא להמלאך)

²¹ מכתב מאליהו ח"ב דף 180: עולם החסד והטהור, שהוא עולם הנתניה, גבוה מעולם הנבואה, שהוא עולם הדבקות וקבלת השפע. וממילא לא שייך חשבון של חילול בזה וכדומה בהעמק דבר

²² מכתב מאליהו ח"א דף 140: והטעם כי הנבואה היא מתנה ולא קנין, ועל כן אין לה קביעות באדם כמו מדריגה מעשית

²³ בראשית יח: ב-ג, פאב Ш.-Р. Гирш

Поразительно, но Авраам-авину попросил Всевышнего подождать, пока он поприветствует этих безбожников²⁴. И не менее знаменательно, что Б-г так и сделал²⁵. Он терпеливо ждал, пока Авраам-авину занимался «грязной» работой – омывал пришельцам ноги, потом забивал скот, бегал туда-сюда, старый в общем-то человек, да еще страдающий от боли после обрезания²⁶.

Мидраш рассказывает, что когда Авраам выбежал навстречу малахим, место его недавнего обрезания еще кровоточило²⁷. Так брит-мила, завет, выделяющий евреев среди других людей, соединился с брит-хесед – заветом, требующим от нас совершения добрых дел по отношению ко всему остальному миру²⁸. Как раз когда Аврааму казалось, что он вынужден обособиться от мира, он увидел, что сам акт отделения привел его к такой духовной чистоте, что она сделала возможным достижение еще более высокого уровня милосердия, взаимодействия с людьми. Действительно, сразу же после этого акта Авраам-авину обнаружил, что продвинулся еще дальше, прося за жителей группы развращенных городов, Сдома и ему подобных²⁹, людей, чья жизнь была полной противоположностью только что совершенному им акту хеседа³⁰.

ЗАБОТА О ТРЕХ АНГЕЛАХ – ДАР ВСЕМ ЕВРЕЯМ

Описывая эпизод приема ангелов Авраамом Тора, что необычно, вдаётся в мелкие подробности: что сказал Авраам, что приготовила Сара, как Авраам бегал туда-сюда и т.д., – потому что это событие становится кульминационным моментом в жизни Авраама, посвященной милосердию и доброте.

Чем эти подробности важны? Почему им отведено такое почетное место в нашей святой Торе?

Это сделано для того, чтобы научить нас: величие заключается в частностях, а не в грандиозных идеях. Остерегайтесь людей, которые толкуют о любви ко всему миру, людей, которые много говорят, но мало делают³¹. Величие кроется в

²⁴ בראשית יח ב: ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר מעל עבדך ורש"י בדבר אחר שם: קודש הוא והיה אומר להקב"ה להמתין לו וכי

²⁵ בראשית יח כב: ופנו משם האנשים וילכו סדמה ואברהם עודנה עומד לפני ד' רש"י: היה לו לכתוב וד' עודנה עומד לפני אברהם אלא תיקון סופרים הוא זה

²⁶ רש"י ריש הפרשה כתב ע"פ ב"מ דף פו ע"ב ששלישי למילה היתה וד' בא לבקר חולים חכמה ומוסר ח"א מאמר קנה: היה ישר בעיניו (של א"א) לבקש מהקדוש ברוך הוא שיפסיק מהעונג הבלתי משוער הזה, עד שיכניס האורחים ובנחת היה עוסק עמהם ולא בחפזה.

²⁷ מדרש תנחומא וירא פרק ד: וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם התחיל הדם מילה לטפטף

²⁸ פחד יצחק, פסח, מאמר יח ו. וזה שחסד נקרא ברית מבואר ברש"י על מסכת כתובות זף ח ע"ב ב רש"י שם מסביר מהפסוק דויטע אשל

²⁹ נתיבות המוסר ד' 126: בכל נסיונותיו וזמניו הקשים לא ראינוהו מתפלל אבל כאן הדבר נוגע לאחרים

³⁰ כלי יקר על בראשית פרק יח פסוק א: ודאי תכלית מראה זו היתה לאברהם להודיעו רשעת אנשי סדום, והפסיק באמרו והנה שלשה אנשים נצבים עליו דהיינו הכנסת אורחים כי על ידי זה יסכים אברהם עם הקב"ה להפוך את סדום, שנאמר בהם (יחזקאל טז מט) הנה זה היה עון סדום אחותך וגוי ויד עני ואביון לא החזיקה... וכארז"ל (שבת פט ע"ב) לעתיד יאמר הקב"ה לאברהם בניך חטאו כו' וכמ"ש המכסה אני מאברהם וגוי' כי ידעתיו וגוי' לעשות צדקה ומשפט.

³¹ מדרש תנחומא וירא פרק ד מכאן שנו חכמים שהצדיקים אומרים מעט ועושיין הרבה שאמר להן אברהם ואקחה פת לחם וסעדו לבכם ובאחרונה עשה להן שלשה שוורים ותשעה סאין שנאמר וימהר אברהם האלה וגוי' מהרי שלש סאים

беготне туда-сюда³², в том факте, что Авраам очень хотел дать как можно больше, а сказал: «Если все, чего вы хотите, – это напиться воды, я вас не задержу»³³. Величие состоит в том факте, что для Авраама это был третий день после обрезания и он испытывал сильную боль – но не мог допустить, чтобы это помешало ему проявить доброту. Причем все услуги Авраам и Сара оказывали лично, а не переложив их на домочадцев³⁴, потому что для них это не было бытовыми хлопотами; они были счастливы, что им дана возможность принять гостей³⁵, проявить гостеприимство, а значит – еще повысить свой духовный уровень. Трое гостей, по одному телячьему языку на каждого, для чего забиты три телятка³⁶, поданные затем с разными деликатесами³⁷. Очевидно, что целью было не только утолить голод пришельцев³⁸. Танхума говорит, что в этих действиях не было незначительных мелочей. Они предопределили такие отношения еврейского народа с Всевышним, которые на многие века в будущем обеспечили ему защиту Свыше³⁹. (См. примечание о мида кенегед мида).

כמשמען קמח שלשה הרי ו' סלת שלש הרי תשעה ... אף הקב"ה אמר לישראל מעט ועשה הרבה שנא' (בראשית טו) ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וגוי וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי לא אמר לו אלא בדל"ת ונו"ן לסוף נפרע מהן בע"ב אותיות שנאמר (דברים ד) או הנסה אלקים לבא לקחת לו גוי וגוי א"ר יודן מלבא לקחת לו גוי עד מוראים גדולים ע"ב אותיות הוא ומנן שהרשעים אומרים הרבה ואפי' מעט אינן עושין שכן מצינו בעפרון שאמר לאברהם השדה נתתי לך וגוי' (בראשית כג) ולסוף אמר ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא מה דלא הוי שויא דא"ר חנניה כל שקלים האמורין בתורה סלעים ושבנביאים ליטרין ושבכתובים קנטרין בר משקלי עפרון דאינון קנטרין דכתיב בכסף מלא יתננה לי בתוככם לאחות קבר :

³² יח ו : וימהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת לושי ועשי עגות : (ז) ואל הבקר רץ אברהם יקח בן בקר רך וטוב ויתן אל הנער וימהר לעשות אתו :

³³ יח ד : יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ :

³⁴ רמב"ן יח ז : וטעם ואל הבקר רץ אברהם להגיד רוב חשקו בנדיבות כי האדם הגדול אשר היו בביתו שמונה עשר ושלש מאות איש שולף חרב והוא זקן ומאד וחלוש במילתו הלך הוא בעצמו אל אהל שרה לזרו אותה בעשיית הלחם, ואחרי כן רץ אל מקום הבקר לבקר משם בן בקר רך וטוב לעשות לאורחיו, ולא עשה כל זה על יד אחד ממשרתיו העומדים לפניו :

³⁵ הכתב והקבלה על בראשית פרק יח פסוק א וירא וירץ. התעוררו המפרשים על כפל מלת וירא ועל יתור מפתח האהל, דכשהיה יושב בפתח האהל ידעו כשרץ לקראתם מפתח האהל היה, ויראה שהודיענו הכתוב בזה ענין גדול להוראת הפלגת זריזותו אל קבלת פני האורחים, שלא במרוצתו לקראתם לבד הראה חשקו וחפצו הנמרץ לקבלת פניהם, אף גם זאת עשה שבכל פסיעה ופסיעה היה רואה ומביט בשמחה גדולה עד בואו אליהם, כדרך הולך אל עיר אשר שם מקום מחוץ חפצו שענינו לא תשבענה מלהביט מרחוק מקום מחוץ חפצו כי בכל פסיעה ופסיעה תתגדל השמחה בלבו להתקרב אליו, ועז"א וירא וירץ לקראתם מפתח האהל כלומר הראייה והריצה לקראתם שתיהן התחברו יחד אצלו בעמדו מפתח האהל (הינשויענד ליעף ער איהנען ענטגענגען) :

³⁶ מדרש תנחומא וירא פרק ד ומנין שהיו ג' שוורים דכתיב ויקח בן בקר רך וטוב בן אחד בקר שנים רך ג' וי"א רך וטוב ד

³⁷ יח ח : ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו : רש"י פסוק ז : ג' פרים היו כדי להאכילן ג' לשונות בחרדל (ב"מ פז) :

³⁸ רמב"ן יח ו : בבראשית רבה (מח יב) ... פירשו שהיו שלש סאים לכל אחד ולא ידענו למה הרבה בלחם כל כך לשלשה אנשים והוא כמרבה עולות למזבח, או שסעדו גדולי ביתו עמהם לכבודם ועל דרך הפשט, מהרי שלש סאים קמח לעשות מהן סלת, והנה הוציאה מכל השלש סאין סלת נקיה מעט :

³⁹ מדרש תנחומא וירא פרק ד ... א"ל הקב"ה בשכר שלש ריצות שרצת אני ארוץ לפני בניך שלש ריצות בשעת מתן תורה ואלו הן שלש ריצות של אברהם וירא וירץ לקראתם ואל הבקר רץ אברהם וימהר לעשות אותו מה פרע לבניו בסיני שנאמר ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן (דברים לג) אתה אמרת להן יקח אני נותן לבניך מצות פסח שנאמר (שמות יב) ויקחו להם איש שה אתה אמרת להן נא אני נותן לבניך מצות פסח אל תאכלו ממנו נא (שם) אתה אמרת מעט אני אגרש את שונאיהן מעט מעט שנא' (שם כג) מעט מעט אגרשנו מפניך אתה אמרת מים אני נותן להם באר מים במדבר

Хесед Авраама достиг такой степени совершенства, что навсегда превратился в духовный генетический фонд еврейского народа, стал одним из трех признаков, присущих каждому еврею, где бы он ни жил⁴⁰. Это влияние было настолько мощным, что даже когда Лот поселился в порочном Сдоме и следовал некоторым дурным обычаям его жителей⁴¹, он все еще был готов рисковать жизнью, проявляя гостеприимство по отношению к трем ангелам, один из которых явился, чтобы предупредить его об ожидающей Сдом гибели⁴². Усвоенный от Авраама хесед впитался в плоть и кровь Лота, хотя со временем и извратился⁴³. После уничтожения Сдома дочери Лота вовлекли отца в кровосмесительную связь. Один из детей, родившихся от этой связи, был назван чудовищным именем מואב – מ-ב – от отца⁴⁴ – и тем не менее его потомки унаследовали хесед Авраама и новый народ заслужил искупление, когда Рут-моавитянка приняла иудаизм и стала частью родословной линии самого Машиаха!⁴⁵

ХЕСЕД КАК ГАРМОНИЯ С ДЕЙСТВИЯМИ ВСЕВЫШНЕГО

Необходимо понять, почему праотец еврейского народа характеризуется как безупречный образец доброты и милосердия. В чем заключается святость именно хеседа, из-за которой Авраам сделал его центром своей духовной жизни?⁴⁶

Уникальность этой мицвы состоит в том, что она побуждает нас подражать путям Б-га. והלכת בדרכיו – ты должен идти Его путями⁴⁷ – таков способ гармонизации нашего поведения с Его действиями⁴⁸. Б-г проявляется в этом мире

שנאמר (במדבר כא) עלי באר אתה אמרת ורחצו רגליכם אני ארחצם מכל טומאה שנאמר (ישעיה ד) אם רחץ ה' את צואת בנות ציון אתה אמרת והשענו תחת העץ אני נותן להם מצות סוכה דכתיב (נחמיה ח) צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס וגוי אתה אמרת ואקחה פת לחם אני ממטיר לכם לחם (שמות טו) אתה לקחת חמאה וחלב אני אתן להם חמאת בקר וחלב צאן (דברים לב)

⁴⁰ יבמות עט - שלושה סימנים יש באומה זו הרחמנים והביישנים והגומלי חסדים

⁴¹ רש"י יז ד"ה אל תביט

⁴² בראשית יט : א-ח

⁴³ Он не видел ничего особенного в том, чтобы позволить горожанам осквернить его дочерей тут же, за его дверью.

⁴⁴ בראשית יט : לא – לח, רש"י פסוק לו שם.

⁴⁵ ב"ר נ י : "קום קח את אשתך ואת שתי בנותיך הנמצאות". שתי מציאות – רות המואביה ונעמה העמונית. אמר רבי יצחק : "מצאתי דוד עבדי". היכן מצאתי אותו – בסדום (תהילים פט).
ספר התודעה, סיון (מאת ד' היתה זאת עמי שכא) : אחרי אברהם נחלק האור הזה, אורו של משיח, לשנים. חציו נטמן בתחתיות ארץ, בזרע עמון ומואב, וחציו השני נשאר גלוי, ועבר ליצחק, וממנו ליעקוב, וגוי.

⁴⁶ נתיבות המוסר ד 126 : מהיכן שאבו [האבות] את ידיעתם בתורת דרך ארץ

⁴⁷ סוטה דף יד ע"א : אמר רבי חמא בר' חנינא מאי דכתיב אחרי ד' אלוקים תלכו וכו' אפשר לו לאדם ללכת אחרי הקב"ה אלא מה הקב"ה מליבש ערומים אף אתה הלבש ערומים, מה הקב"ה מבקר חולים אף אתה תבקר חולים מה הקב"ה קובר מתים אף אתה תקבור מתים מה הקב"ה מנחם אבלים אף אתה תנחם אבלים
רמב"ם ספר המצוות עשה ח : הוא שצונו להדמות בו יתעלה לפי יכלתנו
חינוך (תרי"א בסוף) : ועובר על זה ואינו משתדל להישר דרכיו ולכבש יצרו ולתקן מחשבותיו ומעשיו לאהבת הקל ולקים המצוה הזאת בטל עשה זה

⁴⁸ חכמה ומוסר (רב שימחה זיסל) ח"א מאמר יד : כי איך יכול קרוץ מחומר להיות קרוב אליו יתברך, ומלאכי מעלה שואלים זה לזה איך מקום כבודו, אבל חז"ל בקדושתם הודיעו לנו, במה יתקרב האדם אליו ית' – הדבק במדותיו וכו'

דברים טובים: הוא נעשה להם, כמו הוא עשה עם אדם וחוה⁴⁹; הוא ביקר את הרופאים, כמו הוא עשה עם אברהם-אבינו לאחר הקרבתו⁵⁰; הוא נחמה את הרוצים, כמו הוא עשה עם יצחק, שהפסיד את אביו⁵¹, והוא מקיים את המתים, כמו הוא עשה עם משה-אבינו⁵². אף על פי כן יש גם יתרונות בזה העולם, למשל, עינינו פתוחים, אנו יכולים לראות את המציאות, אנו יכולים לראות את המצוקה של אחרים, אנו יכולים לראות את המצוקה של העולם, אנו יכולים לראות את המצוקה של האדם, אנו יכולים לראות את המצוקה של הבריאה. אנו יכולים לראות את המצוקה של הבריאה, אנו יכולים לראות את המצוקה של האדם, אנו יכולים לראות את המצוקה של העולם, אנו יכולים לראות את המצוקה של אחרים, אנו יכולים לראות את המצוקה של עצמנו.

ב-ג יצר את העולם בצורה כזו, שכל אחד מאיתנו הוא בן זמנו של ב-ג, כל אחד מאיתנו הוא בן זמנו של ב-ג, כל אחד מאיתנו הוא בן זמנו של ב-ג. ב-ג יצר את העולם בצורה כזו, שכל אחד מאיתנו הוא בן זמנו של ב-ג, כל אחד מאיתנו הוא בן זמנו של ב-ג, כל אחד מאיתנו הוא בן זמנו של ב-ג. ב-ג יצר את העולם בצורה כזו, שכל אחד מאיתנו הוא בן זמנו של ב-ג, כל אחד מאיתנו הוא בן זמנו של ב-ג, כל אחד מאיתנו הוא בן זמנו של ב-ג.

בראשית יח ט: כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו ד' (בראשית יח: יז-ט) רב ש. פ. גירש. בראשית יח: ט' היא שתי דרכים: דרך ב-ג, על ידי המעשה, ודרך א-ג, על ידי הדיבור. ב-ג הוא המעשה, א-ג הוא הדיבור. ב-ג הוא המעשה, א-ג הוא הדיבור. ב-ג הוא המעשה, א-ג הוא הדיבור.

⁴⁹ בראשית ג: ויעש ד' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם

⁵⁰ בראשית יח: וירא אליו ד' באלוני ממרא

⁵¹ בראשית כה: ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלוקים את יצחק בנו

⁵² סוטה יד: על פי דברים לד: ויקבר אותו בגיא

⁵³ מהר"ל, נתיב גמילות חסדים, פ"ג: כי מצד המשפט הש"י נבדל מן העולם כאשר עושה בו משפט, ... ולפיכך מצד המשפט אין קיום גמור לעולם כאשר מצד המשפט אין דביקות בו ית'. רק הדביקות בו ית' מצד החסד

⁵⁴ מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום, מה הקב"ה נקרא חנון אף אתה היה חנון (רמב"ם שם ע"פ הספרי סוף עקב) ובגמ' שבת (קלג ע"ב) דרשינן זה קלי ואנוהו להידור מצוה שצריך לולב נאה שופר ציצית נאה וכו' אבא שאול אומר מה הוא חנון ורחום אף אתה חנון ורחום

⁵⁵ דעת תבונות (עמ קסח): ותראי כמה גדול חלק הבורא ב"ה אל הצדיקים שחשבם לשותפים אליו... , עד שנמצא תיקון הבריאה מחולק בין הקב"ה והצדיקים, שאינו נשלם אלא בשניהם... וכמו שארז"ל (זוהר ח: א, ה): "עמי (פתח תחת העיין) אתה – עימי אתה". כי באמת חלק הניחו להם בתיקונו של עולם ושכלול הבריאה.

⁵⁶ מהר"ל נתיב החסד פ"א (דף קמח קטע המתחיל ובפרק: ומה שעל ידי המדה הזאת [של חסד] בפרט אפשר להתדמות לבוראו, מפני שזאת המדה היא מה שעושה האדם בעצמו... ואילו המשפט הוא מחוייב לעשות.... וכן [אפילו במדת] הרחמים כאשר יש עני ומרחם עליו ונותן צדקה אין בכל זה שיאמר שהולך בדרכי ד' יתברך. כי אם לא היה העני בצרה אפשר לא היה עושה. ובחידושי אגדות סוטה דף יד ע"א (דף נח ד"ה הלוך): מה שאמר דוקא הלוך אחר מדותיו לעשות חסד ולא לעשות משפט, כי אי אפשר שיהיה עושה משפט כמו שעושה משפט כמו שעושה הש"י, רק גמילות חסד דבר זה ראוי אל הכל, אבל מדת המשפט אין יחוס למור כך, כי החסד הוא שייך אל האדם ויכול האדם ללכת בדרכי הש"י ושייך בזה הלוך אחר מדותיו וכבר בארנו זה. ועוד כי אין נחשב שהולך אחר הקב"ה רק ע"י גמילות חסדים, שזאת המדה שעושה חסד טוב והוא יתברך הטוב הגמור, ומפני זה דוקא במדה הזאת נקרא שהולך אחר הש"י בעצמו וזה עיקר.

⁵⁷ בראשית יח ט

⁵⁸ של"ה: כי הקב"ה מכניס אורחים בכל זמן ועידן, בכל שעה ובכל עת ובכל רגע, כי אם לא היה מכניס אורחים ברגע כמימרא, היה העולם אבד, רצוני לומר, כי כל העולם אורחים הם לגבי ד' יתברך כאורח נטה ללון כי גרים אנו.

⁵⁹ של"ה: הכנסת אורחים, אע"פ שאינה מצוה פרטית מתרי"ג המצוות, מכל מקום היא בכלל מצות עשה של "והלכת בדרכיו". (אבל ברמב"ם, ה"ל אבילות כתב שהמקור הוא מצוה מדבריהם של ואהבת לרעך כמוך. עיין בפחד יצחק, פסח, סי' יח ד' למה הרמב"ם לא הביא את הפסוק של והלכת בדרכיו)

милосердие вызывает к действию это же качество Всевышнего – оно позволяет Всевышнему делать то, что Он как раз и хочет делать, а именно – отдавать⁶⁰.

АВРААМ ЖЕРТВУЕТ ЯВНОЙ ДУХОВНОСТЬЮ ЧЕМУ-ТО БОЛЕЕ ВЫСОКОМУ

Высшее проявление святости Авраама: то, что он побежал навстречу каким-то бродягам-язычникам, что он бросился мыть им ноги, подавал им еду и питье – мало похоже на возвышенные духовные действия, какими они могут нам представляться. Казалось бы, Авраама-авину, только что удалившего крайнюю плоть и доведшего таким образом до полной завершенности свое тело⁶¹, должны были привлечь модели поведения, которые практиковали великие кабалисты, высокодуховные люди⁶², проводившие свою жизнь в медитациях о Б-ге и космосе. Но Авраам эти модели отклонил. «У Б-га достаточно ангелов на небесах, – рассуждал он⁶³. – Что я добавлю миру, став миллион первым ангелом и оставив остальной мир в отчаянии и отчужденности?⁶⁴ Он создал меня человеком не для того, чтобы я стал ангелом, а для чего-то большего». И Авраам был прав!⁶⁵ Именно Авраам, чьи руки были испачканы пылью, принесенной идолопоклонниками, стал родоначальником еврейского народа. Авраам, а не Шем, Ханох и Эвер⁶⁶.

Всевышний сделал так, что для реализации этой возможности Авраам должен был совершить нелегкий выбор – отказаться от пророчества ради более высокой цели следовать путями Б-га.

Более того. Сам хесед Авраама в этой ситуации был не реальным, а чисто условным, потому что ангелы на самом деле в пище не нуждались. Но Всевышний

⁶⁰ נתיבות שלום, מאמר א, פרשת חיי שרה

⁶¹ חינוך ב: כי ידוע למבינים שתשלום צורת האדם בהסיר ממנו אותה ערלה שהיא תוספת בו

⁶² חתם סופר הקדמתו לשו"ת יורה דעה הנקראת פתחי חותם וז"ל שם: כי באמת גם לפניו היה היו יחידי סגולה אשר ידעו את ה' ודעת דרכיו יחפצו ובהבתו ישנו תמיד. מי לנו גדול מחנוך אשר מעוצם תשוקתו ודביקותו בה', נתפרדה החבילה חברת ארבע היסודות, חדל מלהיות אדם ונתעלה להיות כאחד מצבא מרום ממרום העומדים את פני המלך לשרתו

⁶³ חתם סופר שם: ולא מצינו באברהם אע"ה שנודרך עפרוריותו כל כך אך לא מצד פחיתות וחסרון נפשו לא הגיע אל המעלה הזו, לא, כי אם אע"ה היה עושה כאשר עשה חנוך להתבודד עצמו מחברת בני אדם התעלה גם הוא להיות ממלאכי א-ל. ואשר לא עשה כן, הוא כי התבונן בחכמתו כי לא באלה חפץ ה' שישלים האדם את נפשו לבד. ואת אנשי דורו ישאיר אחריו תרבות אנשים חטאים ומכועסי ה', כמקרה אשר קרה לדורו של חנוך ודור המבול, הנסיון הזה לימד אותו כי טוב לאדם למעט בהשלמת נפשו, למען רבות כבוד ה' למעט את מורדיו ולהרבות עבדיו ויודעיו. כי מה יתן ומה יוסיף האדם אם יוסיף מלאך אחד על אלפי רבבות מלאכי מעלה, הלא ה' בורא וממציא כהנה וכהנה חדשים ובקרים.

⁶⁴ חתם סופר שם: ואם כה יעשו יחידי סגולה בכל דור ודור, ימצא אחד מני אלף קדש לה' ורוב העולם מקולקל. הארץ תשם מרעת יושביה וחפץ הבריה תשאר מעל...

⁶⁵ חתם סופר שם: והאוחז במדה זו מראה אהבתו אל ה' ביתר שאת וביתר עז, כי מדרך אוהב את המלך להתאמץ ולהשתדל בכל האפשר להכניס בני אדם תחת עול מלכותו. ולהרבות לו עבדים כיד המלך

⁶⁶ חתם סופר שם: ולמה זה חיבה יתירה נודעת לאברהם אע"ה משאר אבות העולם שקרא אותו המקום בשם אוהבו? בירור ענין זה נודע לנו ממאמר השו"ת [בראשית י"ח]: כי ידעתינו למען אשר יצוה את בניו ואת אחריו ושמרו דרך ה' וגוי [ידעתיו פי רש"י לשון חבה]. הורה בזה כי נפלאות אהבת ה' לאברהם אע"ה על שלימד דעת את העם וקירבם לעבודתו, והיא שעמדה לו יותר מכל מעשה הטוב וזכות הנפש אשר היה לו לעצמו... ויען כי זכה אע"ה למדה זו טרם ציוה ה' עליה. רק משכלו ומדעתו עמד בראש כל חוצות, בנה מזבחות וקרא בשם ה'. העמיד תלמידים הרבה, את הנפש אשר עשה בחרן, לכן לו יאות להקרא אוהבו של המלך ית"ש, זרע אברהם אוהבי, וכגמול נפשו השיב לו ה' וחלף אהבתו אל ה' היה אהבת ה' אליו, וזהו שהודיענו ית"ש באמרו כי ידעתיו [אהבתיו] למען אשר יצוה את בניו ואת אחריו ושמרו דרך ה'.

намеревался побудить Авраама к этому действию, чтобы создать реальную модель духовного поведения для евреев на все времена⁶⁷.

Глава начинается этим актом хеседа и завершается эпизодом жертвоприношения Ицхака⁶⁸, который обнажил истинные мотивы хеседа. Ангел, объект этого условного хеседа, в начале главы сообщает о будущем рождении Ицхака⁶⁹, которое и происходит в промежутке между этими двумя эпизодами. Глава начинается с того, что Авраам и Сара совершают «абстрактный» хесед, спеша удовлетворить потребности живого человека, и достигает кульминационной точки в рождении Ицхака, когда Авраам и Сара совершают одно из самых фундаментальных добрых дел – дают жизнь новому человеческому существу. Теперь они действительно во всей полноте следуют примеру Всевышнего, становятся Его партнерами в создании самой жизни⁷⁰.

Для того чтобы Сара стала матерью, потребовалось чудо, потому что, как мы знаем, она была бесплодна. Но этот недостаток обратился в силу: «сверхъестественное» происхождение еврейского народа сделало его независимым от природных, исторических законов, подняло над ними. Авраам и Сара не знали нормальной преемственности. По естественным меркам Сара была бесплодна. Ни Тераха, отца Авраама, ни Бетуэля и Лавана, отцов Ривки и Леи соответственно, никак нельзя было рассматривать как возможных праотцев еврейского народа. Таким образом, еврейскому народу был необходим очистительный разрыв в его родословной. Сара была бесплодна, такие же проблемы были у Ривки, Рахели и Леи, что создавало необходимый разрыв между их предками и их потомством. Еврейский народ начинается именно с них⁷¹.

בראשית יח יט: כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד'
לעשות צדקה ומשפט למען הביא ד' על אברהם אשר דבר אליו.

שמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט: «Поколение должно было родиться и вырасти не для «веры в Б-га», а для выполнения Его заповедей» (Рав Гирш⁷²).

Авраам-авину показал нам, что доброта – не просто похвальное качество, которое желательно проявить при случае, а что это одно из базовых проявлений,

⁶⁷ נתיבות המוסר ד' 126: שבעם לא היה כאן מי שיקבל טובתו ... ברם מדת טובו של הקב"ה כל כך גדולה, עד שעמד וברא בריאה גדולה וכבירה ובלבד שיהא על מי להטיב.

⁶⁸ בראשית כב

⁶⁹ בראשית כא: א-ג

⁷⁰ הרב מנחם רקנטי, טעמי המצוות, א (לישא אשה לקיים פריה ורביה): ונעשה שותף ליוצר כל שהוליד בנים קיים הצלם כשבניו טובים קיים הדמות

⁷¹ האלשיך: שלא תרח ולא בתואל ולא לבן ראויים להקרא אבות ישראל, שהרי אברהם ושרה עקרים היו וכן רבקה ורחל היו עקרות, ובהם נפסק כח התולדה מהקודמים, וכן בלעם אמר מראש צורים אראנו אלו האבות ומגבעות אשורנו אלו האמהות כי יחוס ישראל מתחיל מהם

Шем ми-Шмуэль дает аналогичное объяснение рабству. Рабство было абсолютно непродуктивно и потому буквально разрушало душу, подрывая в евреях всякое чувство человеческого достоинства. Было так, как если бы евреи были погублены в Египте, а потом воссозданы заново.

⁷² בראשית שם, דף 322

которые заповеданы человеку⁷³, ключ к достижению всего остального в Торе⁷⁴. Если человек недоброжелателен к ближнему, он, в известной степени, теряет право на существование⁷⁵. И, наконец, как мы видели, качество бытия человека определяется его любовью к Всевышнему и связью с Ним, поэтому Всевышний и называет Авраама-авину – אברהם אוהבי⁷⁶.

⁷³ רבינו יונה, שערי תשובה ג-יג: חייב אדם לטרוח בעמל נפשו על תקנת חבירו אם דל ואם עשיר וזאת מן החמורות ומן העקרים הנדרשים מן האדם.

⁷⁴ מיכה ו ח: הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' אלקיך דורש מעמך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלקיך

⁷⁵ מהר"ל, אבות א א: רק מצד הטוב שיש שנמצא בכל אחד יש לו קיום... לכן תמצא בכל מעשה בראשית שאמר וירא ה' כי טוב... ומה שהאדם הוא טוב... הבחינה ... השלישית שראוי שיהיה טוב אל זולתו מבני אדם אשר נמצאים אתו

⁷⁶ של"ה: ומדת החסד היא מדת האהבה הפנימית להקב"ה